

FICHTE

1762'de Saksonya, Rammenau'da doğdu. Yoksul bir aileden geliyordu ve olayların olağan gidipide içinde ileri eğitim görmek için uygun olanaklardan yararlanabilmesi kolay olmayacaktı. Ama küçük bir çocukken yerel bir soylunun, Baron von Miltitz'in ilgisini çekti ve onun desteği ile eğitimi sağlandı. Yayı geldiğinde Fichte Pforta'daki ünlü okula gönderildi (daha sonra Nietzsche de orada eğitim görecekti). 1780'de bir tanrıbilim öğrencisi olarak Jena Üniversitesine girdi ve daha sonra Wittenberg'e ve oradan da Leipzig'e yerleşti.

Çalışmalarında Fichte belirlenimcilik kuramını benimsemeye başladı. Yılların bu acıklık durumunu düzeltmek için bir rahip ona Spinoza'nın Törebilim'inin Wolff tarafından bir çürütme yazısını da içeren bir yayını verdi. Ama çürütme Fichte'ye aşırı ölçüde zayıf görüldüğü için, yayının etkisi rahibin amaçladığının tam tersi oldu. Bununla birlikte, belirlenimcilik Fichte'nin etkin ve enerjik karakteri ile ya da güçlü törel ilgileri ile uyum içinde değildi, ve çok geçmeden yerini ahlaksal özgürlük üzerinde bir diretmeye bırakacaktı. Fichte daha sonra kendini Spinozacılığın güçlü bir karpıtı olarak gösterecekti, üstelik bu felsefenin onun için her zaman felsefedeki büyük almasıklardan birini temsil etmiş olmasına karpın.

Parasal nedenlerle Fichte Zürih'te bir aile öğretmenliği görevini almak zorunda kaldı. Orada kalıp srasında Rousseau ve Montesquieu'yü okudu ve getirdiği özgürlük iletisi ile Fransız Devriminin haberlerini copku içinde karpıladı. Kant'a ilgisi ilk kez bir öğrencisi ondan eleptirel felsefeyi açıklamasını istediği zaman bu felsefeyi incelemeye başlaması üzerine uyandı. Ve 1791'de soylu bir ailede öğretmen olarak kısa ve oldukça küçük dübürücü bir deneyim yapıldığı Varpova'dan Almanya'ya dönerken Königsberg'de Kant ile görüldü. Ama büyük bir ilgi görmüş oldu pek söylenemez. Bu yüzden Kant'ın kılığın us adına inancı aklamasını geliptirmek için bir deneme yazarak büyük felsefecinin gözüne girmeye çalıştı. Sonuçta ortaya çıkan Tüm Tanrısal Bildirip Üzerine Bir Eleptiri Girişimi (Versuch einer Kritik aller Offenbarung) Kant'ın hopuna gitti, ve tanrıbilimsel sıklıdenetimin çıkardığı kimi güçlüklerden sonra 1792'de yayımlandı. Yazarın adı verilmemiş oldu için kimi eleptirmenler denemenin Kant tarafından yazılmış oldu varğısını çıkardılar. Ve Kant bu yanlıpı düzeltip gerçek yazarı övdüğü zaman Fichte'nin adı kısa zamanda yaygın bir ün kazandı.

1793'te Fichte Fransız Devrimi Üzerine Kamunun Yargısız Düzeltmek İçin Tasarlanmış Katkıları yayımladı. Bu çalışmada ona bir demokrat ve bir Jacobin, politik olarak tehlikeli bir kişi olma ününü getirdi. Ama, buna karşın, 1794'de Jena'da felsefe profesörü olarak atandı, ve bu konumu belli bir ölçüde Goethe'nin gösterdiği sıcak destek yoluyla kazandı. Daha mesleki bir hava taşıyan derslerine ek olarak Fichte insanın değeri ve bilge insanın görevi üzerine bir dizi konferans verdi ve bunlar kürsüye atanmış yıllında yayımlandılar. Her zaman ödev duyuncu ile yapayan ve davranan bir insandı. 1794'ün başlıca yayımı Bütün Bilim Kuramının Temeli (Grundlage der gesammten Wissenschaftslehre) idi ki bu yapıtta Kant'ın eleştirel felsefesini idealist bir yönde geliştirmesini sundu. Jena'da felsefe kürsüsündeki önceli, Kiel'e bir çağrıyla kabul edilmiş olan K. L. Reinhold (1758-1823), daha önceden Kant'ın eleştirisinin bir dizgeye dönüştürülmesi, daha açık bir deyişle, tek bir temel ilkedен dizgesel olarak türetilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Ve kendi bilim kuramında Fichte bu görevi Reinhold'un yapmış olduğundan daha başarılı bir yolda yerine getirmeyi üstlendi.¹ Bilim kuramı tüm tikel bilimlerin ya da bilme yollarının temelinde yatan ve onları olanaklı kılan temel önermelerin bir enson ilkedен dizgesel gelişmelerini sergileyen bir kuram olarak düşünülüyordu. Ama bu gelişimi sergilemek aynı zamanda yaratıcı düşüncenin gelişimini betimlemektir. Bu yüzden bilim kuramı yalnızca bilgikuramı değil ama o denli de metafiziktir.

Ama Fichte yalnızca bilincin kuramsal çöküşü üzerinde yoğunlaşmaktan çok uzaktı. Bilincin gelişiminin ahlaksal ereği üzerine, ya da daha somut terimlerde, insan varoluşunun ahlaksal amacı üzerine büyük bir vurgu getiriyordu. Ve böylece 1796'da Doğal Hakkın Temeli (Grundlage des Naturrechts) ve 1798'de Törebilim Dizgesi (Das System der Sittenlehre) başlıklı çalışmaları yayımladığını görüyoruz. Her iki konunun da "bilim kuramının ilkelerine göre" irdelendikleri söylenir. Ve hiç kuşkusuz böyledirler. Ama çalışmalar yalnızca Wissenschaftslehre'ye ekler olmaktan daha çokturlar. Çünkü Fichte'nin felsefesinin bir törel idealizm dizgesi olarak gerçek yarasını gösterirler.

Metafiziksel idealistlerin bulanıklığı konusunda sık sık yakınlarda bulunulmuştur, ve bu hiç kuşkusuz nedensiz değildir. Ama Fichte'nin yazınsal etkinliğinin göze çarpar özelliklerinden biri bilim kuramının düşünce ve ilkelerini durulaştırmak için göstermiş olduğu aralığı çabalarıdır.² Örneğin 1797'de Wissenschaftslehre'ye iki giriş yazısını ve 1801'de Sonnenklar Bericht, En Son Felsefenin Gerçek Doğası Üzerine Genel Kamu İçin Gün Gibi Açık Bir Bildiri: Okuru Anlamaya Zorlamak İçin Bir Giriş başlıklı çalışmasını yayımladı. Başlık abıyırı iyimser olabilir, ama her ne olursa olsun yazarın söylemek istediklerini durulaştırma çabalarına tanıklık eder. Dahası, 1801-13 döneminde Fichte dersleri için Wissenschaftslehre'yi birçok kez yeniden gözden geçirdi. 1810'da Genel Çizgileri İçinde Bilim Kuramı (Die Wissenschaftslehre in ihrem allgemeinen Umriss) ve Bilincin Olguları (Tatsachen des Bewusstseins, ikinci yayım, 1813) başlıklı çalışmaları yayımladı.

1799'da Fichte'nin Jena'daki meslek yapı..yı beklenmedik bir biçimde sona erdi. Daha

pimdiden öğrenci birliklerini iyileştirme tasarıları ile ve din adamlarına kendi alanlarının çidneyen bir edim gibi görünen Pazar söylemleri ile üniversitede kendine karpı belli bir karpıtlık havası yaratmıptı. Ama 1798'de Tanrısal Bir Dünya Yönetimine Ýnancımızın Zemini Üzerine (Über den Grund unseres Glaubens an eine göttliche Weltregierung) bir denemenin yayımlanıp bardağı taşıran damla oldu. Bu denemenin çıkması Fichte'nin Tanrıyı insan istenci tarafından yaratılacak ve sürdürülecek bir ahlaksal dünya-düzeni ile özdepletiyor olması zemininde bir tanrıtanımsızlık suçlamasına götürdü. Felsefeci kendini savunmaya çalıştı ama bunu başaramadı ve 1799'da Jena'dan ayrılarak Berlin'e gitmek zorunda kaldı.

1800'de Fichte İnsanın Belirlenimi (Die Bestimmung des Menschen) başlıklı çalışmasını yayımladı. Çalışma onun halksal denilen yazıları arasındadır ve meslekten felsefecilerden çok genel kamuya sunulmuştur; ve romantiklerin dine ve Doğa karpı tutumlarına zıt olarak yazarın idealist dizgesinden yana bir bildiridir. Fichte'nin yüceltmeli dili gerçekte kolayca bir romantik kamutanrıçılığın düpündürebilir, ama çalışmanın imlemi romantiklerin kendileri tarafından yeterince açık olarak anlaşıldı. Örneğin Schleiermacher Fichte'nin Spinozacılık ile idealizmin kaynaştırılmasına yönelik bir girişimi çürütmekle ilgilendiğini gördü ve oldukça keskin bir eleştiri yazısında Fichte'nin Doğanın evrensel zorunlu düpüncesine düpmanca tepkisinin gerçekte onun her ne pahasına olursa olsun Doğanın üzerine yükseltilmesi gereken sonlu, bağımsız bir varlık olarak insana yönelik bapat ilgisi tarafından yaratıldığını ileri sürdü. Schleiermacher'ın görüşünde Fichte'nin yalnızca insanı Doğanın karpısına koymak yerine, Spinozacılıktaki gerçeği içerecek ve gene de ahlaksal özgürlüğü yadsımayacak olan daha yüksek bir bireyim için çabalamıp olması gerekirdi.

FICHTE BİR KONUŞMA YAPIYOR

Aynı yılda, 1800, Fichte Kapalı Tecim Devleti (Der geschlossene Handelsstaat) üzerine çalışmasını yayımladı. Yapıtta bir tür Devlet toplumculuğu önerdi. Daha önce belirtmiştik ki Fichte ödev duyuncu ile yapayan ve davranan bir kişilikteydi. Dizgesine yalnızca soyut, akademik bir anlamda felsefi gerçeklik olarak değil, ama o denli de ilkelerinin uygun bir uygulanıpının toplumu yeniden biçimlenmeye götüreceği olması anlamında kurtarıcı bir gerçek olarak bakıyordu. En azından bu bakımdan Platon'u andırır. Fichte bir zamanlar Masonluğun Wissenschaftslehre'nin ilkelerini benimseyerek ve uygulayarak ahlaksal ve toplumsal yenilemeyi geliştirmek için uygun bir araç olabileceğini ummuştur. Ama bu umutta düpkırlıdırna uğramıp ve bunun yerine Prusya hükümetine dönmüştü. Ve çalışması gerçekte yerine getirilmek üzere hükümete sunulmuş bir izleney idi.

1804'de Fichte Erlangen'de bir kürsü önerisini kabul etti. Ama 1805 Nisanına dek profesör olarak atanamadı, ve bu topluğu Berlin'de Çadıımızın Temel Özellikleri (Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters) üzerine dersler vererek doldurdu. Bu derslerde Novalis, Tieck, ve iki Schlegeller gibi romantiklerin görüşlerine saldırdı. Tieck Novalis'i Boehme'nin yazıları ile tanıtmıptı, ve romantiklerden kimileri Görlitz'in bu gizemci kunduracısının çocuklu

FICHTE

Ömer Faruk Hüsmüllü tarafından yazıldı.
Perşembe, 05 Mayıs 2011 00:31 -

hayranları arasında bulunuyorlardı. Ama çocukları Fichte tarafından paylaşılmadı. Ne de Fichte Novalis'in dinsel bir Katolik ekinin yeniden kurulması için bir duygudaşlık gösterdi. Dersleri eski öğrencisi Schelling tarafından geliştirilen Doğa felsefesine karşı da yöneltilmişti. Ama bu tartışmalar bir anlamda derslerde bir taslağı verilen genel tarih felsefesinin yanında sırası geldikçe yer alıyorlardı. Fichte'nin üzerine ders verdiği "çağ" insanın tüm insan ilişkilerini us ile uyum içinde özgürce düzenleme olarak betimlenen tarih hedefine doğru gelişimindeki evrelerden birini temsil eder. Dersler 1806'da yayımlandılar.

Erlangen'de Fichte 1805'de Bilge İnsanın Özünü Üzerine (Über das Wesen des Gelehrten) dersler verdi. Ve 1805-6 kışında Berlin'de Kutlu Yapıya Yol ya da Din Öğretisi (Die Anweisung zum seligen Leben, oder auch die Religionslehre) üzerine derslerini sürdürdü. En azından ilk bakışta din üzerine bu çalışmada Fichte'nin erken yazılarında açılan felsefi tartışmada kökten bir değişimi gösteriyor gibi görünür. 'Ben' üzerine daha az ve Saltık ve Tanrıdaki yapı üzerine ise daha çok şey söylendiğini görürüz. Gerçekten de, Schelling Fichte'yi kendi Saltık kuramından düşünceler çalmış olmakla ve bunları onlarla bağdaştırmayı göz ardı ederek Wissenschaftslehre üzerine atlamaya çalışmakla suçladı. Ama Fichte Din Öğretisi'nde ortaya koyulmuş oldukları biçimiyle dinsel düşüncelerinin herhangi bir yolda kendi özgün felsefi ile tutarsız olduklarını kabul etmeyi yadsıdı.

1806'da Napoleon Prusya'ya girdiği zaman Fichte Prusya birliklerine laik vaiz ya da konuşmacı olarak eşlik etmeyi önerdi. Ama ona Kralın zamanı sözcüklerden çok edimler ile konuşma zamanı olarak düşündüğü, ve söylevi etkisi için daha uygun bulduğu bildirildi. Olaylar tehlikeli bir yöne döndüğü zaman Fichte Berlin'den ayrıldı; ama 1807 yılında geri döndü, 1807-8 kışında Alman Ulusuna Söylevleri'ni (Reden an die deutsche Nation) verdi. Bu söylemler, ki bunlarda felsefi yüceltilmiş ve ateşli terimlerde Alman halkının ekinel görevinden söz eder,3 daha sonra aşırı ulusal bir anlamda kötüye kullanılmaktan kurtulamayacaklardı. Ama ona karşı haksızlık yapmamak için bu söylemlerin verilmiş oldukları dönemi, eş deyimle Napoleon egemenliği dönemini anımsamamız gerekir.

1810 yılında Berlin Üniversitesinin kuruluşuna başkan oldu ve Fichte felsefe fakültesine dekan olarak atandı. 1811'den 1812'ye dek üniversitenin rektörlüğünü sürdürdü. 1814 yılında başlarında hastalarının bakımını yaparken hastalığı kapalı karışından tifusa yakalandı ve o yılın 29 Ocak günü öldü.